

Cauza C-807/23**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

29 decembrie 2023

Instanța de trimitere:

Oberster Gerichtshof (Austria)

Data deciziei de trimitere:

16 octombrie 2023

Apelantă:

DF

Intimat:

Rechtsanwaltskammer Wien

Obiectul procedurii principale

Înscrierea în tabloul avocaților stagieri – Formarea profesională a avocatului –
Perioade secundare și perioade principale – Activitate desfășurată în străinătate

Obiectul și temeiul juridic al cererii de decizie preliminară

Interpretarea dreptului Uniunii în temeiul articolului 267 TFUE

Întrebarea preliminară

Articolul 45 TFUE privind libera circulație a lucrătorilor trebuie interpretat în sensul că această dispoziție se opune prevederilor din dreptul național potrivit cărora condiția pentru înscrierea în tabloul avocaților stagieri din Austria este ca o parte din stagiul practic (perioada de formare) al unui viitor practician trebuie efectuată în mod obligatoriu ca avocat stagiar la un avocat din Austria, așadar pe teritoriul național, („perioada principală”), pentru această parte din stagiul practic (perioada de formare) fiind insuficient dacă se desfășoară o activitate la un avocat

dintr-un alt stat membru al Uniunii Europene, chiar dacă această activitate se desfășoară acolo sub îndrumarea unui avocat înscris într-un barou din Austria în domeniul dreptului austriac?

Dispoziții de drept al Uniunii invocate

Articolul 45 TFUE

Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea

Directiva 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani

Dispoziții naționale invocate

Bundesgesetz über den freien Dienstleistungsverkehr und die Niederlassung von europäischen Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälten sowie die Erbringung von Rechtsdienstleistungen durch international tätige Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte in Österreich (Legea federală privind libera prestare a serviciilor și stabilirea avocaților europeni, precum și prestarea serviciilor juridice în Austria de către avocații care își desfășoară activitatea la nivel internațional, denumită în continuare „EIRAG”)

Rechtsanwaltsordnung (Regulamentul privind profesia de avocat, denumit în continuare „RAO”)

Articolul 30 alineatul (1) În vederea înscrierii în tabloul avocaților stagieri, la data începerii stagiului la un avocat, Consiliul Baroului este notificat în acest sens și i se comunică totodată dovada cetățeniei austriece, a cetățeniei unui stat membru al Uniunii Europene sau a altui stat care este parte la Acordul privind Spațiul Economic European ori a cetățeniei Confederației Elvețiene, precum și dovada finalizării studiilor de drept austriac (articolul 3). Perioada stagiului practic efectuat în cabinetul unui avocat [articolul 2 alineatul (2)] se calculează de la data primirii notificării.

Articolul 2 alineatul (2) Stagiul practic în sensul alineatului (1) are o durată de cinci ani. Din această durată, se alocă cel puțin șapte luni în cadrul unei instanțe sau al unui parchet din țară și cel puțin trei ani la un avocat.

(3) Sunt incluse în stagiul practic, care nu trebuie efectuat neapărat în cadrul unei instanțe sau al unui parchet ori la un avocat din țară, și următoarele:

1. perioadele de pregătire universitară după finalizarea studiilor de drept Austriac (articolul 3) de până la șase luni, dacă a fost obținut un alt grad academic în domeniul științelor juridice;
2. un stagiu practic din străinătate, echivalent stagiului prevăzut la alineatul (1), dacă această activitate a fost utilă pentru exercitarea profesiei de avocat;
3. o altă activitate practică într-o profesie juridică desfășurată în țară sau în străinătate, dacă această activitate a fost utilă pentru exercitarea profesiei de avocat și dacă a avut loc sub răspunderea unui organism sau a unei persoane calificate corespunzător.

Prezentare pe scurt a situației de fapt și a procedurii principale

- 1 DF, prima apelantă, a solicitat Rechtsanwaltskammer (Baroul avocaților, denumit în continuare „RAK”) din Viena prin e-mailul din 14 ianuarie 2022 înscrierea în tabloul avocaților stagieri, precum și acordarea unui atestat privind dreptul de reprezentare în justiție („kleine Legitimationsurkunde”) în temeiul articolului 15 alineatul (3) din RAO. În acest scop, ea a transmis și formularul de cerere semnat de KI – al doilea apelant – în calitate de avocat îndrumător.
- 2 Prin scrisoarea din 7 martie 2022, DF a comunicat RAK răspunsul la întrebarea adresată de acesta, în care a precizat că și-a desfășurat activitatea la Jones Day din Frankfurt am Main (Germania), unde sunt situate și domiciliul și reședința sa obișnuită. A mai arătat că în Viena are o reședință secundară. Avocatul său îndrumător este avocat austriac și asociat al cabinetului din Frankfurt al firmei Jones Day. El oferă consultații clienților austrieci și altor clienți în probleme de drept austriac și îi reprezintă în fața autorităților și instanțelor austriece. Apelanta l-a însoțit de asemenea în aceste situații. Ea avea contact cu autorități și instanțe austriece de mai multe ori pe săptămână în legătură cu reprezentarea clienților avocatului său îndrumător.
- 3 DF a transmis de asemenea și contractul său de încadrare în muncă la Jones Day. Acesta era guvernat de dreptul german, iar locul de muncă al lui DF era situat în Frankfurt am Main.
- 4 Prin scrisoarea din 20 aprilie 2022, KI a transmis printre altele și un tabel sinoptic privind lucrările efectuate de prima apelantă în domeniul dreptului austriac în perioada 1 ianuarie-14 aprilie 2022.
- 5 Prin decizia din 14 iunie 2022, departamentul competent al RAK Viena a respins cererile de înscriere a primei apelante în tabloul avocaților stagieri și de acordare a atestatului privind dreptul de reprezentare în justiție („kleine Legitimationsurkunde”). Articolul 30 alineatul (1) din RAO nu menționează niciun loc anume drept condiție pentru înscrierea avocaților stagieri, însă face trimitere la articolul 2 alineatul (2) din RAO, în care se pornește de la premisa unei activități a avocatului stagiar pe lângă un avocat din țară.

- 6 Această decizie a fost contestată de prima apelantă. Comisia RAK Viena (plenul) a confirmat însă decizia prin decizia din 6 septembrie 2022 și a respins cererea primei apelante. În acest sens s-au reținut următoarele:
- al doilea apelant este asociat al firmei Jones Day, o asociație cu răspundere nelimitată potrivit dreptului statului federal american Ohio, cu sediul în Cleveland. Sediul biroului său este situat în Viena, însă din cauza unei șederi permanente în străinătate acesta a fost declarat absent începând de la 15 noiembrie 2016;
 - prima apelantă îndeplinește cerințele personale pentru înscrierea ca avocat stagiar; nu există motive de refuz;
 - ea nu se află într-un raport de muncă cu al doilea apelant, ci cu Jones Day din Frankfurt am Main;
 - înscrierea în tabloul avocaților stagiați a fost respinsă întrucât condiția în această privință este desfășurarea activității la un avocat din țară.
- 7 Anterior, la 1 septembrie 2022, al doilea apelant a notificat RAK Viena în numele Jones Day încetarea raporturilor de muncă ale primei apelante cu începere din 31 august 2022.
- 8 Împotriva deciziei din 6 septembrie 2022, apelanții au introdus apel la Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria).

Prezentare pe scurt a motivelor trimiterii preliminare

- 9 Prin intermediul apelului se urmărește doar „înscrierea cu titlu retroactiv a primei apelante pentru perioada 14 ianuarie 2022-31 august 2022 în tabloul avocaților stagiați”, astfel încât instanța de trimitere trebuie să examineze decizia atacată numai în această privință. Raportul de muncă al lui DF cu Jones Day a încetat la 31 august 2022, astfel încât atestatul privind dreptul de reprezentare în justiție acordat acesteia nu mai era valabil la acest moment. De la această dată, nu mai exista niciun interes juridic pentru acordarea unui atestat privind dreptul de reprezentare în justiție. Un avocat nu are niciun interes propriu pentru înscrierea unui jurist stagiar în tabloul avocaților stagiați. În lipsa interesului juridic al celui de al doilea apelant, instanța de trimitere a respins apelul acestuia.
- 10 Un avocat stagiar are drept de reprezentare în fața instanțelor și a autorităților numai după înscrierea în tabloul avocaților stagiați (Fink, B., „Anwaltliches und notarielles Berufsrecht” în Murko/Nunner-Krautgasser [ed.], § 30 RAO punctul 5). „Efectul retroactiv” menționat la articolul 30 alineatul (1) ultima teză din RAO începând cu ziua primirii notificării se referă numai la luarea în considerare a perioadei de practică, iar nu la nașterea dreptului de reprezentare (Fink, B., *ibidem*, punctul 4; Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, denumită în continuare „OGH”) 2.10.2014, 24 Os 6/14h).

- 11 Dacă la momentul deciziei solicitantul înscrierii părăsise biroul de avocat, nu mai este posibilă înscrierea retroactivă. În aceste împrejurări de fapt, trebuie însă să se recunoască interesul juridic al solicitantului înscrierii față de constatarea că existau condițiile pentru înscriere, care este la rândul său o condiție pentru luarea în considerare a perioadei de practică (a se vedea Oberste Berufungs- und Disziplinarcommission (Comisia de apel și de disciplină a baroului, denumită în continuare „OBDK”) 25. 10. 1993, Bkv 7/92 Anwaltsblatt (Revista avocaților, denumită în continuare „AnwBl”) 1994, 531 și 30.10.1998, Bkv 5/98 AnwBl 1999, 175). În speță, instanța nu trebuie să se pronunțe asupra unei înscrieri retroactive, ci să statueze dacă și după caz care este perioada în care au fost îndeplinite condițiile pentru înscrierea în tabloul avocaților stagieri.
- 12 Potrivit articolului 30 alineatul (1) din RAO coroborat cu articolul 2 alineatul (2) din RAO, în vederea înscrierii în tabloul avocaților stagieri, la data începerii stagiului la un avocat din țară Consiliul RAK competent este notificat în acest sens și i se comunică totodată dovada cetățeniei austriece și dovada finalizării studiilor de drept austriac, perioada stagiului practic (perioada de formare) fiind de cinci ani.
- 13 Perioada de stagiu practic care trebuie efectuată în țară este denumită și „perioada principală”. Pe lângă aceasta, există și „perioade secundare” care nu trebuie efectuate neapărat la o instanță, la un parchet sau la un avocat din țară, putând fi de exemplu o activitate echivalentă din străinătate.
- 14 Posibilitatea de a parcurge în străinătate perioade secundare a fost introdusă în anul 1973; cu toate acestea, înscrierea în tabloul avocaților stagieri era în continuare posibilă numai la momentul începerii stagiului într-un birou de avocat cu sediul în țară, întrucât nu a fost introdusă nicio dispoziție contrară. Noțiunea de „birou” trebuie înțeleasă în plus în sensul de loc de muncă, prin care se exprimă o legătură geografică cu teritoriul național.
- 15 În speță, prima apelantă a fost angajată la o societate civilă profesională de avocați constituită în conformitate cu dreptul statului federal american Ohio, care deține o sucursală în Frankfurt am Main, locul de muncă al DF. DF a fost angajată, așadar, într-un birou din Germania. Acest lucru nu poate constitui un stagiu practic în țară, nici chiar dacă activitatea a fost desfășurată sub îndrumarea avocatului austriac în domeniul dreptului austriac. O activitate desfășurată din Frankfurt am Main nu poate înlocui gradul de intensitate a contactului cu instanțele și cu autoritățile, asigurat de o formare profesională în Austria, nici dacă se au în vedere posibilitățile de comunicare moderne. De asemenea, este puțin probabil ca prima apelantă să vină de la Frankfurt am Main special pentru a participa la cauzele desfășurate în fața instanțelor și a autorităților austriece – mai ales ținând seama de împrejurarea că prin atestatul care dorea să îi fie acordat nu i se recunoștea decât un drept de reprezentare limitat. Referitor la domeniul dreptului austriac privind arbitrajul, în care își desfășoară activitatea al doilea apelant potrivit propriilor declarații, nu există obligația de reprezentare prin avocat, astfel încât este posibilă reprezentarea pe baza atestatului cu drept de reprezentare limitat

(„kleine Legitimationsurkunde”) (Rohregger în *Engelhart Hoffmann Lehner Rohregger Vitek*, RAO¹⁰ § 15, punctul 23); totuși, acest domeniu restrâns nu poate oferi o formare profesională corespunzătoare pentru profesia de avocat.

- 16 Pe pagina de internet a RAK Viena se găsește un catalog al criteriilor pentru recunoașterea stagiilor, din care rezultă că stagiul care nu este efectuat în țară pe lângă un avocat austriac, poate fi luat în considerare numai ca perioadă secundară. Această practică trebuia, prin urmare, să fie cunoscută apelanților. Această regulă pare a fi și adecvată, deoarece în caz contrar s-ar ridica probleme insolubile, și anume care este statul străin în care avocatul îndrumător își poate avea sediul, iar avocatul stagiar, locul de muncă – numai țările germanofone, țările vecine, Uniunea Europeană etc.
- 17 În plus, și supravegherea activității profesionale susține necesitatea efectuării stagiului într-un birou de avocat cu sediul în țară. Aria de competență a RAK cuprinde astfel numai acel land federal unde acesta îndeplinește sarcini de supraveghere și monitorizare a membrilor săi. Aceasta cuprinde de asemenea verificări în ceea ce privește asigurarea unei formări profesionale de specialitate și, mai ales, în concordanță cu normele deontologice ale acestei profesii (Vitek în *Engelhart Hoffmann Lehner Rohregger Vitek*, RAO¹⁰ § 30, punctul 3).
- 18 Avocatul asigură o formare profesională bogată a avocatului stagiar corespunzătoare profesiei de avocat. Obligația de supraveghere și monitorizare a baroului cuprinde de asemenea verificări efectuate direct la avocat, acesta fiind obligat să permită organelor de inspecție ale Consiliului accesul în birou [Gartner, „Anwaltliches und notarielles Berufsrecht” în Murko/Nunner-Krautgasser [ed.], § 1 Disziplinarstatut für Rechtsanwälte und Rechtsanwaltsanwärter (Statutul disciplinar al avocaților definitivi și stagiați, denumit în continuare „DSt”), punctul 186]. Acest lucru nu ar fi posibil dacă locul de muncă al avocatului stagiar ar fi situat în străinătate.
- 19 Verfassungsgerichtshof (Curtea Constituțională, Austria) nu a ezitat până acum să respingă cererile de calculare a perioadei principale cu luarea în considerare a activităților desfășurate în birourile de avocați din străinătate. Instanța de trimitere consideră de asemenea că diferențierea între perioadele principale și perioadele secundare este justificată și nu are îndoieli în privința legalității catalogului de criterii al RAK Viena pentru recunoașterea stagiilor.
- 20 DF consideră că i-a fost restrânsă libertatea de circulație în calitate de lucrător întrucât din cauza simplei sale prezențe fizice în Germania nu s-a luat în considerare activitatea sa de stagiar la un avocat austriac, în pofida faptului că s-a ocupat exclusiv de probleme privind dreptul austriac, fără a exista o justificare în această privință. Soluționarea acestei probleme depinde în mod determinant de aspectul dacă împrejurarea că această perioadă principală trebuie efectuată obligatoriu în țară încalcă de asemenea libertatea de circulație a lucrătorilor în cazul în care o parte din perioada de formare practică poate fi efectuată în străinătate ca perioadă secundară.

- 21 DF se întemeiază pe Hotărârea din 17 decembrie 2020, Onofrei (C-218/19, EU:C:2020:1034), în care nu a fost însă vorba despre înscrierea în tabloul avocaților stagieri, ci despre accesul la profesia de avocat. În această hotărâre, Curtea a statuat că condițiile privind accesul la profesia de avocat al unei persoane care nu este abilitată în niciun stat membru să exercite această profesie nu face obiectul unei armonizări la nivelul Uniunii, astfel încât statele membre rămân competente să definească aceste condiții. Rezultă de aici că dreptul Uniunii nu se opune ca reglementarea unui stat membru să subordoneze accesul la profesia de avocat posesiei cunoștințelor și a calificărilor considerate necesare. Aceste competențe ale statelor membre trebuie însă exercitate cu respectarea libertăților fundamentale garantate de Tratatul FUE.
- 22 Curtea a statuat deja în Hotărârea din 30 noiembrie 1995, Gebhard (C-55/94, EU:C:1995:411) că reglementările naționale care restrâng accesul la o profesie sunt în principiu permise, însă trebuie aplicate în mod nediscriminatoriu. În acest scop, măsurile naționale trebuie să îndeplinească patru condiții:
- să fie aplicate în mod nediscriminatoriu;
 - să fie justificate de motive imperative de interes general;
 - să fie apte să garanteze realizarea obiectivului urmărit;
 - să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv.
- 23 În Hotărârea în cauza C-218/19, Curtea a statuat în plus că pe de o parte, protecția consumatorilor și, pe de altă parte, buna administrare a justiției sunt obiective care figurează în rândul celor care pot fi considerate că reprezintă motive imperative de interes general de natură să justifice restricții atât privind libera prestare a serviciilor, cât și privind libera circulație a lucrătorilor și libertatea de stabilire.
- 24 În speță este determinant dacă o dispoziție națională potrivit căreia o parte din perioada de formare practică a unui viitor practician trebuie efectuată obligatoriu în țară („perioada principală”) încalcă libertatea de circulație a lucrătorilor dacă o altă parte din perioada de formare practică („perioada secundară”) poate fi oricum efectuată în străinătate.
- 25 Instanța de trimitere consideră că această diferențiere este adecvată și compatibilă cu dreptul Uniunii. Potrivit articolului 18 alineatul (1) din Europäisches Rechtsanwalts-gesetz (Legea europeană privind avocații, denumită în continuare „EIRAG”), prin care se transpune dreptul Uniunii, se înscrie în tabloul avocaților persoana care dovedește că a lucrat în mod efectiv și regulat timp de trei ani în calitate de avocat european stabilit în Austria în domeniul dreptului austriac, inclusiv al dreptului Uniunii. Potrivit dreptului Uniunii sunt, așadar, necesare nu numai cunoștințe de drept local, ci și o activitate locală. O simplă activitate desfășurată în străinătate nu îndeplinește această condiție. Motivul evident este că numai în acest mod poate fi dobândită experiența practică necesară pentru

exercitarea profesiei de avocat pe teritoriul național. Dacă această condiție se aplică avocaților, ea trebuie aplicată și în privința viitorilor practicieni.

DOCUMENT DE LUCRU